

**UDSKRIFT
AF
ØSTRE LANDSRETS RETSBOG**

Den 13. maj 2016 kl. 09:30 holdt Østre Landsret retsmøde i medfør af retsplejelovens § 339 a i retsbygningen, Bredgade 42, København.

Som dommere fungerede landsdommerne Ole Dybdahl, Peter Thønnings og Peter Mørk Thomsen, førstnævnte som rettens formand.

Forberedende møde i sagen

24. afd. nr. B-3448-14:

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)
- 6)
- 7)
- 8)
- 9)
- 10)
- 11)
- 12)
- 13)
- 14)
- 15)
- 16)
- 17)
- 18)

19)

20)

21)

22)

23)

(alle v/advokat Christian Harlang, besk.)

mod

Forsvarsministeriet

(Kammeradvokaten v/advokat Peter Biering)

For sagsøgerne mødte advokat Christian Harlang og advokat Christian F. Jensen.

For sagsøgte mødte Kammeradvokaten v/advokat Peter Biering og advokatfuldmægtig Lise Marie Nissen.

Der fremlagdes sagsøgtes processkrift B af 2. maj 2016 med bilag BW-CY og processkrift C af 4. maj 2016 med bilag CZ-DA, breve af 31. marts, 14. april, 3., 4. og 12. maj 2016 fra advokat Christian Harlang (brevene vedrører til dels den meddelte fri proces) samt breve af 8. april og 2. maj 2016 fra advokat Peter Biering.

Advokat Harlang har i brevene af 31. marts og 14. april 2016 bl.a. anmodet om tilladelse til under delforhandlingen i juni 2016 at afhøre fem læger m.v., der har undersøgt sagsøgerne, og anmodet landsretten bekræfte, at to af sagsøgerne kan være til stede under delforhandlingen og udtale sig i overensstemmelse med retsplejelovens § 267. I brevet af 12. maj 2016 har advokaten opfordret modparten til at fremlægge nærmere angivne bilag.

Advokat Biering har i brevet af 2. maj 2016 anmodet om afholdelse af et forberedende møde med henblik på drøftelse af den praktiske afvikling af delforhandlingen, herunder tidsplan, anvendelse af integreret forelægning og procedurer, brug af billedmateriale og opbygning af ekstrakten.

Sagens akter var til stede.

Retsformanden bemærkede, at den kommende delforhandling i juni 2016 om spørgsmålet om forældelse af sagsøgernes påstand 1 og spørgsmålet om afvisning af sagsøgernes påstand 2 sker på baggrund af et sagsforløb på næsten fem år. Rammen er fastlagt i landsrettens retsbog for den 9. november 2015, hvoraf fremgår bl.a., at der ikke kan "foretages afhøringer af sagsøgere eller vidner under delforhandlingen. I stedet lægges det under delforhandlingen hypotetisk til grund, at sagsøgerne i perioden 25. november 2004 til medio februar 2005 kan have været udsat for tortur eller umenneskelig og nedværdigende behandling eller straf, jf. EMRK artikel 3, og det allerede foreliggende materiale kan anvendes" Rettens beslutninger i retsmødet den 9. november 2015 har været søgt indbragt for Højesteret, men Procesbevillingsnævnet har den 22. januar 2016 meddelt afslag på kære-tilladelse.

Retsformanden bemærkede videre, at sagen ved landsrettens retsbog af 26. november 2015 er berammet 14., 15., 17. og 22. juni 2016, alle dage kl. 9.30 – 15.00. Landsretten vil forsøge at flytte sagen til en af rettens store retssale, men disse er for tiden optaget af andre store verserende retssager. Parterne vil blive underrettet, hvis sagen flyttes.

Retsformanden henstillede endvidere, at ekstrakt og materialesamling til delforhandlingen udarbejdes i fuld overensstemmelse med retningslinjerne herom i landsretternes vejledning om behandling af civile sager ved landsretterne, herunder således at bilag og sider i de enkelte bilag, der ikke er relevante for delforhandlingen, udelades, og at der foretages indstregninger som foreskrevet både i ekstrakt og materialesamling. Dette vil kunne kvalificere forberedelsen og delforhandlingen i meget høj grad. Materialesamling ønskes indleveret samtidig med ekstrakten, senest den 7. juni 2016. Retsformanden henstillede endvidere, at der indsættes sidehenvisninger til ekstrakt og materialesamling i påstandsdokument/sammenfattende processkrift.

Sagens behandling i øvrigt drøftedes.

Advokat Christian Harlang anførte, at det er afgørende, at sagen finder sin afgørelse i realiteten uden yderligere udsættelse. Advokaten nedlagde derfor påstand om, at landsretten omgør den procesledende beslutning af 9. november 2015 om delforhandling, jf. retsplejelovens § 222. Sagsøgtes processkrifter B og C og bilagene hertil viser, at der er en snæver sammenhæng mellem sagens formalitet og realitet, og at det er uhensigtsmæssigt og urealistisk at udskille spørgsmålet om forældelse. Det, der er relevant mht. spørgsmålet om

forældelse, er blandt andet spørgsmålet, om forældelsesfristen har været suspenderet, jf. forældelseslovens § 14, hvorfor man må se på den enkelte sagsøgers subjektive forhold, herunder omfanget af tortur eller nedværdigende behandling og det påførte PTSD. Hertil kommer objektive omstændigheder såsom forholdene i Irak i årene efter 2004-2005, muligheden for at søge advokatbistand mv., samt den blandede objektive/subjektive omstændighed, om sagsøgerne har kunnet tage et sådant initiativ uden at opleve at være i fare.

Det er et problem, at suspension for så vidt angår hver enkelt sagsøger kun kan belyses ved afhøring af de fem retsmedicinere under delforhandlingen vedrørende omfanget af den udøvede tortur og de længerevarende virkninger heraf. To danske retsmedicinere har undersøgt de fysiske skader på sagsøgerne, således at de hver har undersøgt ca. halvdelen. Anerkendte specialister, herunder en arabisktalende psykolog og to arabisktalende psykiatere fra henholdsvis Libanon og Ægypten, har undersøgt sagsøgernes mentale forhold. Advokat Harlangs afhøring af de fem læger m.v. vil forventeligt vare tre timer.

Advokat Christian Harlang anførte med henvisning til sit brev af 12. maj 2016, at sagsøgte konsekvent har træneret sagen, ligesom sagsøgte ikke har overholdt pligten til at oplyse sagen loyalt og ordentligt – bedømt såvel efter danske regler som torturkonventionens art. 12 og art. 13. Advokaten henviste blandt andet til udstregningerne i bilag CÆ. Med henvisning til brevet af 12. maj 2016 anførte advokat Christian Harlang i forlængelse heraf, at de af sagsøgte nu fremlagte bilag i vidt omfang er selektivt beskåret og ikke kan danne grundlag for sagens behandling og derfor må udgå af sagen. Advokat Christian Harlang anførte endvidere, at sagsøgte straks bør fremlægge de bilag, der er opfordret fremlagt af sagsøgerne, herunder fulde versioner af de dokumenter, der er anført i brevet af 12. maj 2016, side 3. Sagsøgte kan ikke undslå sig fra at fremlægge fulde, ubeskårne dokumenter med henvisning til, at de britiske myndigheder har anmodet om hemmeligholdelse, jf. bilag BZ, som viser, at der i Storbritannien verserer civile retssager, hvor bilag fremlægges. Det er uhørt, at sagsøgte på denne måde kort før hovedforhandlingen har fremlagt 174 sider.

Advokat Christian Harlang anførte med henvisning til brevet af 12. maj 2016, side 4 og 5, at Forsvarsministeriet har begået procesbedrageri i forbindelse med sagens forberedelse for så vidt angår de afgivne udsagn om filmoptagelser og anvendelse af Combat Cameras.

På forespørgsel fra retsformanden anførte advokat Harlang, at retsplejelovens § 267 efter hans opfattelse giver sagsøgerne adgang til at udtale sig på almindelig vis.

Advokaten fandt ikke at kunne anslå tidsforbruget til forelæggelse og procedure, forinden landsretten havde taget stilling til de rejste spørgsmål.

Advokat Harlang udtrykte ønske om, at der sker klassisk forelæggelse og procedure under delforhandlingen, således at der ikke anvendes integreret forelæggelse og procedure, hvilket advokat Biering tog til efterretning.

Advokat Peter Biering anførte om sagsøgernes anmodning om omgørelse af landsrettens beslutninger af 9. november 2015 i medfør af retsplejelovens § 222, at der dels ikke foreligger nye oplysninger, dels at omgørelse ikke er hensigtsmæssig. Henset til de opstillede forudsætninger for landsrettens prøvelse af forældelsesspørgsmålet er det ikke nødvendigt med en større gennemgang af sagens samlede faktum, ligesom det ikke er nødvendigt at afhøre sagsøgerne og de lægelige vidner for at tage stilling de spørgsmål, som omfattes af delforhandlingen. Spørgsmålet om afhøringer var et tema, som også var fremme og blev forhandlet i relation til EMRK art. 6 forud for landsrettens afgørelse af 9. november 2015.

For så vidt angår forældelse er de centrale spørgsmål navnlig, hvornår sagsøgerne er blevet løsladt, hvornår sagerne er anlagt, om der er sket suspension, og om tillægsfrist efter forældelsesloven § 14, herunder betydningen af FN's torturkonvention og EMRK. I denne relation må man se på sagsøgernes individuelle forhold, som er belyst i bl.a. de medicinske rapporter, interviews givet til lokale medier og bilag BZ om et rejst krav mod de britiske myndigheder. I den forbindelse kan inddrages, hvad sagsøgerne har udtalt til de undersøgende psykologer, psykiatere og retsmedicinere. Sagsøgte er indforstået med at lægge sagsøgernes tidsmæssige angivelser til lægerne om tilfangetagelse og løsladelse til grund under delforhandlingen, men er i øvrigt ikke enig i, at der er tale om uvildige eller særligt sagkyndige vidner. Skulle sagen have været ført vedrørende realiteten, ville sagsøgte formentlig have anmodet om en udtalelse fra Retslægerådet.

For så vidt angår afhøringer af de fem læger m.v., må det anses som usikkert, om afhøringerne vil kunne gennemføres på tre timer, idet der bl.a. også skal være plads til modafhøringer. Hvis lægerne tillades afhørt, vil det kunne komme på tale med yderligere bevisførelse fra sagsøgtes side.

Det materiale, der er vedlagt processkrift B og C, er fremkommet, fordi Forsvarsministeriet har gennemgået "bunkerne" igen og herunder haft kontakt til de britiske militærmyndigheder. Endvidere er med processkrift B fremlagt spørgsmål og svar til Folketinget, som er almindeligt kendt. Bilagene til processkrift C er modtaget fra de britiske myndigheder. Det nye materiale har ikke strikte betydning for spørgsmålet om forældelse og afvisning af sagsøgernes påstand 2. Der er ikke tale om nye oplysninger, men noget, som i vidt omfang er beskrevet i tidligere fremlagte eller i øvrigt kendte oplysninger i sagen. Sagsøgte har blot ikke ønsket at blive beskyldt for at "sidde på" materialet, der er fremlagt i god tid inden forberedelsens afslutning i relation til de af landsretten fremsatte frister. Den tekst, der er fjernet i bilagene, er fjernet af de militære myndigheder, herunder britiske myndigheder for så vidt angår visse bilag fremlagt med processkrift C. De opfordringer, sagsøgerne har fremsat, ses ikke at kunne føre til noget, og bl.a. den britiske brigadebefaling har ikke kunnet findes. Sagsøgte vil om nødvendigt gerne se på disse forhold igen, men dette kan som anført næppe føre til noget. Bilag BZ (Claim Form) er ikke undergivet særlig klausulering af nogen art.

Advokat Biering anslog vedrørende tidsforbruget til delforhandlingen, at han vil have behov for en time til supplerende forelæggelse og en halv retsdag til at procedere. Han havde således svært ved at se, hvorledes de fire dage kunne udfyldes.

Advokaten var ikke enig i advokat Harlangs udlægning af de forhold, der gør, at advokaten taler om procesbedrageri, idet der er en god forklaring om forholdene.

Advokat Biering var indforstået med, at de to sagsøgere, der giver møde under hovedforhandlingen, fremkommer med en udtalelse, efter at deres beskikkede advokat har procederet, jf. bestemmelsen i retsplejelovens § 267.

Advokat Biering oplyste, at der vil skulle benyttes it- og av-udstyr i retssalen i forbindelse med delforhandlingen til fremvisning af oversigter, illustrationer, billedmateriale mv. Retsformanden meddelte advokaterne, at de kunne rette direkte henvendelse til landsrettens administrative personale og it-afdelingen om eventuelle ønsker.

Retsformanden tilkendegav, at landsretten vil vende tilbage til de øvrige rejste spørgsmål i den følgende uge, herunder også spørgsmål rejst af advokat Harlang vedrørende den fri proces i sagen.

Sagen udsat.

Retten hævet kl. 11.30.

Den 20. maj 2016 kl. 15.00 blev retten sat på ny af de samme dommere i retsbygningen, Bredgade 42, København.

Der fremlagdes yderligere breve af 17., 18., 19. og 20. maj 2016 med supplerende bemærkninger fra sagsøgernes og sagsøgtes advokater.

Landsretten har overvejet de spørgsmål, som sagsøgerne har rejst i brevene af 31. marts og 14. april 2016 til landsretten og under det forberedende møde den 13. maj 2016 og har ikke fundet grundlag for at ændre rettens beslutninger af 9. november 2016, hvorefter der skal ske delforhandling af spørgsmålet om forældelse af sagsøgernes påstand 1 og spørgsmålet om afvisning af sagsøgernes påstand 2, og hvorefter der ikke kan foretages afhøringer af sagsøgere eller vidner under delforhandlingen. Denne beslutning indebærer, at heller ikke de fem undersøgende læger m.v. skal afhøres for landsretten.

Landsretten er imidlertid indforstået med, at de to sagsøgere, som landsretten den 4. maj 2016 har godkendt rejser til Danmark i forbindelse med delforhandlingen, som begæret af advokat Harlang i brev af 31. marts 2016 i relevant omfang udtaler sig i overensstemmelse i retsplejelovens § 267, således at de som fastsat i bestemmelsen ytrer sig ”umiddelbart efter at hans rettergangsfuldmægtig har talt” – konkret således at sagsøgerne udtaler sig efter sagsøgtes duplik. Advokaterne skal derfor tilrettelægge delforhandlingen således, at der afsættes den fornødne tid hertil, herunder tolkning af indlæggene. Landsretten forudsætter, at advokat Harlang sørger for nødvendig tolkning i forbindelse med de to sagsøgtes indlæg.

For så vidt angår de af sagsøgte med processkrift B og C fremlagte bilag ses der ikke at foreligge forhold vedrørende disse, der er fremlagt inden forberedelsens afslutning – 4 uger før delforhandlingen, jf. retsplejelovens § 356, stk. 1 – der kan begrunde, at de skal udgå af sagen. Sagsøgernes anmodning herom tages derfor ikke til følge.

De af advokat Harlang rejste spørgsmål om rækkevidden af den meddelte fri proces m.v. besvares særskilt over for advokaten.

Sagsøgernes advokat skal senest den 26. maj 2016 fremsende en tidsplan for hovedforhandlingen, der er afstemt med sagsøgtes advokat.

Retten hævet.

(Sign.)

—————
Udskriftens rigtighed bekræftes. Østre Landsret, den 20-05-2016

Stefan Andersen
Kontorfuldmægtig